

SAHİBİ

İst. Yük. İslâm Enstitüsü Mezunları
Cemiyeti Başkanı

Mustafa PEKTUT

★

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Cahid BALTACI

★

IDARE MÜDÜRÜ

Hüseyin ERDEM

★

TEMSİLCİLERİMİZ

Ankara: Rıza ÖZSU

Konya: Ali MARAŞLIGİL

Kayseri: İsmail ELİUZ

İzmir: Ali ARSLAN

Erzurum: N. Tayyar TAŞ

★

Hattat - Ressam

Turan SEVGİLİ

★

IDAREHANE

Nuruosmaniye Cad. No: 8/6

Telf.: 22 46 02 Cağaloğlu — İST.

Haberleşme ve Havale

P.K. 1315 SİRKECİ — İSTANBUL

★

ABONE VE İLÂN

Yıllık 12 sayı 40 TL.

Altı aylık 6 sayı 20 TL.

Yabancı memleketlere posta ve kurtasiye ücreti eklenir.

Her türlü reklâm ve ilânlar özel tarifeye tabidir.

★

Yıl: 3 — Sayı: 30

Tarih: 10/4/1973

Dizgi — Baskı

İrfan Matbaası — İST.

İktisat

FAİZ - BANKA VE İSLAM

▼

RİBASIZ DEĞİŞİM YOLLARI :

«İnsanlar, birbirine yardım etmekle mükelleftir» derken bunu, sırf insanî duygularla söylememekteyiz. Çünkü insanlar, birbirlerine menfaat bağlarıyla de bağlıdırlar. Adem oğlu, ihtiyacını giderebilmek için başkalarının ihtiyaçlarını görme zorunluluğunu, kendiliğinden duyar. Zira insanlar, her türlü beşerî ihtiyaçlarını bizzat kendileri temin edemezler. Zaten cemiyet halinde yaşamalarının bir sebebi de kendi kudretleriyle elde edemedikleri ihtiyaçlarını, birbirlerinden temindir. Şayet bir insan, bütün ihtiyacını kendi görme, iddiasında ise, ömrü sona erer, fakat bu arzusuna kavuşamaz. Bundan dolayı cemiyette görülen iş bölümü, birlikte yaşamının tabii bir sonucudur.

O halde bu münasebetleri bir nizama sokmak gerekir. Rastgele yapılan alıp-vermeler, bir takım haksızlıklara sebep olabilir. Bu da cemiyette huzursuzluk doğurur.

Bunu önlemek için insan haklarına en büyük önemi veren İslâm Dini, iktisadî kurallar koyarak —çıkması muhtemel— her türlü huzursuzluğu önlemiştir. İslâm'a gönül vermiş her insan, temiz bir hayat yaşayabilmek için bu kuralları hayatında tatbik etmekle mükelleftir.

Biz, insanlar arasındaki münasebetlerin bir kolunu teşkil eden bu alıp-vermelere, «Değişim Muameleleri» diyeceğiz. Meşru' olan değişim muamelelerini açık bir şekilde izah edebilmek için mes'eleleri formülize edeceğiz. Daha sonra da misal verip konuyu basitleştireceğiz.

RİBASIZ DEĞİŞİM MUAMELELERİ VE YOLLARI :

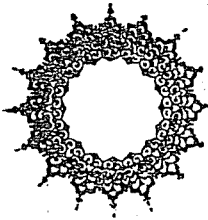
İki malı değişirken riba karıştırmamak için nelere dikkat etmemiz gerekir? Bunu iki gruba ayırarak açıklayacağız:

- A) Değişilen Şeylerin Cinsleri Aynı Olursa;
- B) Değişen Şeylerin Cinsleri Başka Başka Olursa.

A) *Değişilen Şeylerin Cinsleri Aynı Olursa :*

- 1 — Kalite aynı olacak;
- 2 — Miktarlar birbirine eşit olacak;

Mustafa COŞKUN

3 — Teslim ve tesellüm (Satış konusu olan şeyi verme, karşılığını alma) işi satış mahallinde olacak.

Bir değişim muamelesinde, değişilen şeylerin cinsleri aynı olursa yukardaki üç şart bulunmuş olacak ki, bu değişim ribasız olsun. Şimdi bunu bir misalle izah edelim.

Meselâ Ahmet, karşılığında yine buğday almak üzere Hasan'a, bir teneke buğday satıyor. Her iki taraf buğdayının kalitesi üzerinde herhangi bir münakaşa olmadı. Çünkü her ikisinin de buğday kalitesi aynıydı. Hasan da bir teneke buğday getirdi. Değişmeye ikisi de rıza gösterdi. Değişme işi bitince de buğdayı sırtlarına vurup evlerine götürdüler. İşte bu değişim muamelesinde riba yoktur. Zira, değişilen iki şeyin cinsleri —buğday olarak— bir, kalite ve ölçüleri aynı, teslim ve tesellüm işi peşindir. Bunun için bu değişim muamelesi meşru'dur.

Denilebilir ki, «Peşin ve kaliteleri aynı olan buğdayı ne sebepten değişme ihtiyacını duyalım». Buğdayın da kısımları vardır. Ak Buğday, Sarı Başak ve Meksika Buğdayı gibi. İşte bu çeşit buğdaylar arasında değişim olabilir. Şayet böyle bir değişim olursa, yukarda izah ettiğimiz gibi, aynı ölçü ile ve peşin olarak değiştirilmesi gerekir.

A) *Değişilen Şeylerin Cinsleri Aynı Olursa :*

1 — *Kalite Farklı;*

2 — *Miktarlar Birbirine Eşit;*

3 — *Teslim ve Tesellüm peşin (satış yerinde alınıp veriliyor).*

Bu satışın yukardakinden farkı, sadece kalitelerinin değişik olmasıdır. Acaba böyle bir satış caiz midir?

Meselâ: Ahmet bir teneke buğday getiriyor, buna karşılık Hasan da bir teneke buğday getiriyor. Fakat Ahmet'in buğdayı biraz cılız, Hasan'ınki ise dolgunca. Ahmet kendi buğdayının cılız olduğunu bile bile Hasan'dan iyi buğdayı alıp tohumluk yapmak istiyor. Bu iki şahıs, nasıl bir değişim yapabilirler ki, ribasız olsun?

Bu mes'ele biraz önemlidir. Çünkü insanlar, cinsleri aynı olan iki şeyi, değiştirme ihtiyacını, ancak kaliteleri değişik olunca duyarlar.

Bu muamelenin riba (faiz)sız olabilmesi için iki hal yolu vardır:

a) *Birinci Hal Yolu :*

Kalite bakımından buğdayı iyi olan şahsın rızası önemlidir. Malının iyi olduğunu düşünmeden yani kalite farkı gözetmeksizin tıpatıp değiştirirler. Kalitesi iyi olan buğdayını verir, aynı ölçüyle zayıf olanı alır.

b) *İkinci Hal Yolu :*

Veya her iki taraf da kendi buğdayını para ile satar, sonra da seçeceği buğdayı, para ile satın alır. Yoksa cinsleri aynı olduğu halde «kaliteleri farklı diyerek» az-çok bir fark ile değişim yapamazlar. Yaparlarsa bu muameleye riba karışmış olur.

Şöyle bir soru hatıra gelebilir. «Cılız buğday para ile satılıp iyisi alınıyor. İyi buğdayın fiyatı yüksek olacağından cılız buğdayın parasiyle alınan iyi buğday, —ölçü itibarıyla— cılız buğdaydan az olacaktır. Buna göre miktarlar farklı oluyor. Böyle bir alış-verişle, doğrudan doğruya değişme arasında ne fark var?»

Bu durumu şöyle bir misalle basitleştirelim: Cılız buğdayın iki taneke 27 lira, iyi buğdayınki ise, 36 lira. İki teneke cılız buğdayın tutarı olan 27 lira ile ancak birbuçuk teneke iyi buğday alabiliriz. Bunu böyle yapacağımıza, doğrudan doğru, o zamanki piyasa üzerinden hesap edip iki teneke zayıf buğdaya karşılık birbuçuk teneke iyi buğday verme arasında ne fark var?

Evet; görünüşte hiç bir fark yoktur. Her nekadar bu değişim muamelesinde o zamanki piyasa nazar-ı itibara alınmışsa da, riba için bir taviz kapısı açılacağından bu muamele de reddedilmiştir. Maksat, insanlarda riba yemeye müsait bir zihniyetin doğmamasıdır.

Bu iki yolu Peygamber Efendimizin şu Hadis-i Şeriflerinden çıkarılmış bulunuyoruz:

Ebu Said-i Hudri'den rivayet edilmiştir ki, Resulullah (s.a.v.) Hayber'e bir zatı memur gönderir; o zat da gelirken Peygamber Efendimize Hayber'in seçkin kuru hurmalarından getirir. Peygamberimiz:

«— Hayber'in bütün hurmaları böyle mi?» diye sorar. Adam:

«— Hayır ya Resulallah, biz bunun bir ölçüğünü iki ve iki ölçüğünü üç ölçüğe alıyoruz» der.

Bunun üzerine Peygamberimiz, «(Bunu) yapma, kötü hurmayı para ile sat, sonra para ile seçkin (iyi) hurma satınal» buyurur.

—Bu Hadîsi, Buharî ve Müslim rivayet etmiştir.— (1)

Şu halde kaliteleri farklı iki şeyden zayıf olan, para ile satılacak o para ile iyisi satın alınacak; böylece riba muamelesinden uzak kalmış oluruz. Şayet malı iyi olan rıza gösterirse, aynı ölçü ile, birini fazla yapmadan değişmek de mümkündür. Fakat buğdayı iyi olan ölçüde biraz fazlalık isterse bu fazlalık riba olur ki, haramdır.

A) *Değişen Şeylerin Cinsleri Aynı Olursa :*

1 — Kalite Aynı;

2 — Miktarlar Farklı;

3 — Teslim ve teslim satış mahallinde.

Bu satış muamelesinde de cinsler, aynı, kalite eşit, teslim ve teslim yani satılan şeylerin her ikisi de peşin, fakat miktarlar eşit değil; biri diğerinden biraz fazla. Acaba böyle bir satış caiz midir?

Bu satış muamelesi caiz değildir; ribanın ta kendisidir. Nitekim daha evvelki yazımızda 3 numara ile verdiğimiz Ebu Said Hadisinde Peygamberimiz: «... Bunlardan bazısını bazısına ziyade etmiyerek misli misline (müsavi) olarak bey' ediniz. (satınız)» buyurarak riba konusu olan 6 çeşit maddenin ve bunlara mahiyet itibarıyla benzeyen şeylerin cinsi cinsine satıldığında, «Bir tarafın fazla yapmamasını» emir buyurmaktadır.

Müslim'in rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

Ebu Hüreyre (r.a.) ten rivayet olunmuştur. Demıştır ki: Resulullah sallallahü aleyhi ve sellem: «Altın ile altın, tartısı tartısına, misli misline; gümüş ile gümüş dahi tartısı tartısına, misli misline satılır. Her kim ziyada verir veya ziyada alırsa bu ribadır» buyurdular. (2)

Bu hadisi şerif, aynı cinsten iki şey satılırken bir tarafın fazla alıp veremeyeceğine delildir.

Bu konu ile ilgili bir husus daha vardır. O da banknot paraların bozulması mes'alesidir. Banknot parayı madenî para ile bozdurmak isteyen bir insan, banknotun değerinden fazla olarak madenî para isteyebilir mi? Veya banknotu bozan, «Ben parayı bozarken zahmet çektim» iddiasıyla madenî parayı banknotun değerinden az olarak verebilir mi?

Bo sorunun cevabını yukardaki formülümüze müracaat ederek verebiliriz:

Banknotun cinsi para;

Madenî paranın cinsi de para;

1 — O halde cinsler aynı.

Şimdi kalitelerine bakalım. Paranın o andaki değeri, ne banknotun kâğıdında, ne de madenî paranın madenlerindedir. Her ikisinin de değeri, hükmî olan kıymetlerindedir. O halde 100 liralık banknot ile, 100 liralık madenî paraların kaliteleri, hükmî olarak aynıdır.

2 — *Kalite aynı.*

Banknotu bozdurmak için veren, karşılığında madenî parayı hemen alıp gidebiliyorsa;

3 — *Teslim ve teslim de peşin olmuş oluyor.*

Bu takdirde her üç şart da aynı oluyor. Bunun için dördüncü şart da yani «Miktarların da aynı» olması gerekir.

Bu izahattan çıkaracağımız netice şudur: «Banknot bozan ne fazla alabilir ve ne de fazla verebilir». 100 liralık banknotu bozan, yine 100 lira madenî parayı, eksiksiz vepesin olarak ödemesi gerekir.

A) *Değişilen Şeylerin Cinsleri Aynı Olursa :*

1 — Kalite aynı;

2 — Miktarlar eşit;

3 — *Teslim ve teslim veresiye.* (Satılan iki şeyden biri peşin diğeri veresiye.)

Bir misalle konuyu basitleştirelim: Ahmet, 10 teneke iyi buğdayı yine iyisinden 10 teneke iyi buğday ile satıyor. Ahmet'in buğdayını alan Hasan, «Benimki şu anda hazır değil 2 ay sonra teslim edebilirim» diyor. Acaba böyle bir satış caiz midir?

Böyle bir satış, caiz değildir, faizden kurtulamaz. Her ne kadar satış konusu olan şeylerin cinsleri ve kaliteleri aynı olsa da veresiye olan, peşin olanla aynı tutulamaz. Peşin alan, hemen ondan faydalıyor, sonra alacak olan ise bu faideden birmüddet mahrum bırakılıyor. İşte bunun için böyle bir değişim muamelesine riba karışmış oluyor.

Denilebilir ki, «Biz, 5 teneke buğdayı ilk yaz mevsiminde ödünç verip güz mevsiminde, hiç bir fazlalık gözetmeden yine 5 teneke olarak geri alıyoruz.» Veya 500 lira parayı ödünç olarak veriyoruz, iki ay sonra yine 500 lira olarak geri alıyoruz. Yukardaki izaha göre, bizim şu yaptığımız iş, faizli bir muamele olmuyor mu?

Evet; yukardaki formülümüze göre bu değişim muamelesi, faizli bir muameledir. Çünkü aynı cinsten iki şey, miktarları eşit olarak satılıyor, fakat biri peşin diğeri veresiye. Bir taraf faydalıyor, diğeri taraf bu faideden bir müddet mahrum kalıyor.

Fakat; dikkat edilmişse aralarında şöyle bir fark vardır. Benim daha yukarda izah etmeye çalıştığım muamele, (SATIŞ), diğeri ise (ÖDÜNÇ) tür. İki satıcı, alış-veriş olsun diye böyle veresiye bir muamelede bulunurlarsa ribanın içersine düşerler. Delilimiz, daha evvelki yazımızda geçen Müslim'in rivayet ettiği ve (2) numara ile geçen Ubade Hadîsidir ki, orada: «Altın ile altın, gümüş ile gümüş, buğday ile buğday, arpa ile arpa, hurma ile hurma, tuz ile tuz misli misline, birbirine müsavî ve PEŞİN olarak satılır» buyurulmaktadır.

Yine, daha evvelki yazımızda (3) numara ile geçen Ebu Said Hadîsinde: «Bunlardan müeccel (veresiye) olanı, muaccel (peşin) ile bey' etmeyiniz (satmayınız)» buyurarak peşin bir şeyi, aynı cinsten birşey ile veresiye satmamayı emir buyurmaktadır.

ÖDÜNCE GEİLNCE :

Yukarda kısaca arzettiğimiz gibi ödünç ve borç alıp vermeler bu hükme dahil değildir. Çünkü biri satış yani, alış-veriş, diğeri ise *ödünç vermedir*. Ödünç verilen 5 teneke buğday, veya ödünç verilen 500 lira

para bir müddet sonra yine aynı ölçü ile, fazla yapmadan geri verilir. Bunda riba olmadığı gibi bilâkis ecir vardır. Çünkü İslâm'ın iktisatta esas gayesi, karşılıksız ödünçtür. Ribayı kaldırıp yerine faizsiz bir muameleyi (karz-ı haseni) ikame etmek dinimizin iktisadî bir kuralıdır. Borç alıp verme, iktisadî ve ictimai hayatın temel taşıdır. Bu sayede insanî duygular kuvvetlenir, yardım hissi ve insanların birbirlerine olan saygısı artar. Dolayısıyla cemiyetlerin dayanmış olduğu temeller kuvvetlenir.

Zaten her önüne gelen ödünç alamamalıdır. Halbuki faizli borç alıp vermelerde ahlâksız, kumarbaz ve dalavereci kimseler de rahatça borç bulabilir. Faizli olarak aldığı bu parayı da sefalet yollarında harcayarak tüketir. Böylece ikinci bir çıkmaza girmiş olur.

Faizsiz ödünçlerde ise, ancak ahlâklı, ve sözüne sadık kimseler ödünç bulabilir. Bu sistemde itibar iyiyedir. Bunu gören kötü kimseler de iyi olmaya ve sözünde durmaya mecbur kalırlar. İşte, İslâm'ın ahlâkı olgunlaştırma yollarından biri de budur.

Para veya herhangi bir şeyi ödünç olarak verirken gerek rehin alma ve gerekse senet yapma gibi bir muamele ile işimizi sağlama bağlayabiliriz. Bu hak, Şari tarafından verilmiştir:

«Ey iman edenler, muayyen bir vakte kadar bir borç ile borçlandığımız zaman onu yazınız. Ve bir kâtip onu, âdilâne bir surette yazıversin». «Eğer seferde olur da kâtip bulamazsamız o halde işte makbuz rehimler.» (3)

İşte bu iki âyet-i kerîme ile borç veren insana, «borcun adedini ve vadesini belirten bir senet veya verdiği borca mukabil herhangi bir şeyi rehin alma» bir hak olarak verilmiştir.

İkinci ayette, «Seferde iseniz... rehin alabilirsiniz» gibi bir mânâ anlaşılmaktadır. Seferde olmasak da rehin alabiliriz. «Rehin meşru' olduğuna icmâ-i ümmet vardır». (4)

Sünnetten delilimiz ise, şu hadisdir: «Buhari ile Müslim ve Tirmizî Hz. Aişe'den şu hadisi rivayet ederler: Aişe demiştir ki, Peygamber (s.a.v.) dünyadan gittiği zaman zırhı, otuz ölçek arpa mukabilinde rehinde idi». (5)

Buraya kadarki izahatımızla, «Cinsleri naynı olması halinde, faizsiz nasıl değişim yapılabılır» sorusuna cevap vermiş bulunuyoruz. Bundan sonra da değişik cinsteki malların değişiminde ribasız yolların açıklamasını yapacağız.

B) Değişilen Şeylerin Cinsleri Farklı Olursa :

1 — Teslim ve tesellüm (teslim alma ve verme) satış yerinde olacak. Diğer iki şart (kalite birliği ve miktar eşitliği), cinslerin muhtelif olması halinde aranmaz.

Kalite birliği aranılmaz; çünkü değişilen şeylerin cinsleri değişik. Miktarların eşitliği de şart değildir; çünkü değişilen şeyin cemiyetteki sürümü, o şeyin kıymetini meydana getirir. İki şeyden hangisinin sürümü fazla ise o şey, kıymetlidir. Değişim esnasında kıymetli olan da elbette az olarak verilecektir.

O halde bu değişimde faiz olmaması için tek bir şart kalıyor. O da «Teslim ve tesellümün satışyerinde olmasıdır».

Meselâ: Ahmet, 10 teneke buğday verip Hasan'dan 15 teneke arpa almak istiyor. Ölçü üzerinde iki taraf da ittifak edince, her ikisi de değiştikleri arpa ve buğdayı alır giderler. Çünkü cinsler değişik; biri arpa, diğeri ise buğday. Teslim ve tesellüm işi de peşin oluyor. Yani

arpa ve buğdayın her ikisi de hazır. O halde bu değişim muamelesinde riba yoktur.

Fakat Ahmet, 15 teneke arpayı aldıktan sonra karşılığında vermesi gereken 10 teneke buğdayı iki ay sonra vereceğini söylerse, bu değişim muamelesi caiz değildir. Çünkü kendisi arapadan hemen faydalanacak. Hasan ise buğdaydan iki ay sonra faide görecektir. Bu ise Hasan'ın aleyhinedir.

Şayet, bu alış-verişin mutlaka veresiye olması gerekiyorsa, şu iki yoldan biriyle bu değişim muamelesini meşru'laştırabilirler:

1 — Arpayı ödünç alması gerekir. Yani 15 teneke arpayı, anlaşma müddeti sonunda, aynı ölçü ile arpa olarak geri öder. Bu takdirde, arpayı ödünç veren Hasan'ın rızası mühimdir.

2 — Veya, Ahmet'in peşin olarak aldığı arpanın para üzerinden hesabı yapılır. Bu para ne kadar buğday ederse, anlaşma müddeti sonunda Ahmet, onu Hasan'a öder.

Meselâ: Ahmet, iki ay sonra karşılığında buğday ödemek üzere 15 teneke arpa alıyor. O zamanki rayiç fiata göre 15 teneke arpa 250 lira ediyor. İki ay sonra 250 lira ne kadar buğday ederse o kadar buğdayı Hasan'a öder. Yoksa, «15 teneke arpayı karşılık 2 ay sonra 10 teneke buğday ederim» diye, vadeye müteallik bir değişim yapamazlar. Yoksa riba içersine düşerler. Zira, ne biliriz ki, 2 ay sonra buğday fiatlarında bir düşüş olmayacak. Değişimi yaptığımız zaman arpa ve buğday fiatlarını o zamanki borsa fiatları üzerinden hesaplamıştık. İki ay sonra ise, fiatların aynı kalacağını bilemeyiz. Buğday fiatlaşırsa, Hasan zarar eder, ucuzlarsa Ahmet. Onun için bu değişimin ribasız tek yolu, ilk pazarlık yapılırken arpayı para ile satmak; iki ay sonra da o para ile, (ne kadar ederse) buğday almak. Bunun çıkar yolu budur.

Bir başka misal verelim: 100 gr. gümüşü peşin veriyoruz, karşılığında 3 gr. altını alıyoruz. Bu caizdir. Çünkü her ikisi de peşin. Fakat alacağımız altını, 3 ay sonra almak üzere pazarlık yapsaydık bu caiz olmazdı. Zira; gümüşün peşin olmasına mukabil altın veresiye olmuş oluyor. İlk satış yaptığımız zaman şöyle bir zihin muamelesi yapıyoruz: «Şu anda 100 gr. gümüş 105 lira ediyor. 35 liradan 3 gr. altının tutarı da 105 lira; o halde 100 gr. gümüşü 3 gr. altına değişmemde bir zarar yok, bunun için bu değişimi yapabilirim». Bu düşünce sonucu, 3 gr. altına 100 gr. gümüşü değişiyoruz.

Şimdi şöyle bir soru hatırmıza gelebilir: «100 gr. gümüşe karşılık alacağımız 3 gr. altını 3 ay sonra alsak gümüş veya altın aynı fiatta kalacak mı?». Elbette kalmaz. Dünya paraları üzerinde esen devalüasyon rüzgârları, altın fiatlarını günden güne yükseltmekte. Bunun için 3 ay sonra, 3 gr. altını verecek şahsın aleyhine olmasın diye, İslâm Dini böyle veresiye satışları yasaklamıştır. Üç ay sonra altın 105 lira'da kalmayacak belki de 120 liraya çıkacaktır. Fakat 100 gr. gümüşü, 3 ay sonra almak üzere yine 100 gr. gümüşe, ÖDÜNÇ olarak değişirlerse bu riba değildir.

Kısacası, cinsleri değişik olan şeylerin değişimi esnasında, biri peşin biri veresiye olursa kumar kapısından girilmiş olur. Bunun için Şeriat, elden ele olmadıkça muhtelif cinslerin değişimini yasaklamıştır.

(Gelecek yazımızda: KİTAP VE SÜNNETTE FAİZ)

(1) Tecrid-i Sarih Tercemesi, c. 6; s. 504; (2) Ahmet Davutoğlu, A. e., c. III, s. 79; (3) Bakara sûresi, âyet: 282-283; (4) A. Davutoğlu, A. e.; c. III, s. 104; (5) A. Davutoğlu, A. e.; c. III, s. 104.

Osmanlı Padişahlarının Medfûn Buldukları Yerler

- x 1) Osman Gazi (1281, 1299-1326) Bursa Tophane'de Osman Gazi tür.
- x 2) Orhan Gazi (1326-1360) Bursa Tophane'de Orhan Gazi Türbesi.
- x 3) I. Murat (Hüdavendigâr) (1360-1389) Çekirge'de Hüdavendigâr Tür.
- x 4) I. Beyazıt (Yıldırım) (1389-1402) Yıldırım'da «Yıldırım Bayezıt Türbesi».
- x 5) I. Mehmet (Çelebi) (1402, 1413-1421) Yeşil'de «Yeşil Türbe».
- x 6) II. Murad (1421, 1443, 1444-1451) Muradiye'de «II. Muhad Türbesi».
- x 7) II. Mehmet (Fatih) (1443, 1444, 1451-1481) İstanbul Fatih'te «Fa-tih Türbesi».
- x 8) II. Bayezıt (1481-1512) İstanbul Bayezıt'de II. Bayezıt Türbesi.
- x 9) I. Selim (Yavuz) (1512-1520) Sultan Selim'de Yavuz Sultan Se-lim Türbesi.
- x 10) I. Süleyman (Kanuni) (1520-1566) Süleymaniye'de Kanuni Türbesi.
- x 11) II. Selim (Sarı) (1566-1574) Ayasofya'da II. Selim Türbesi.
- x 12) II. Murat (1574-1595) Ayasofya'da III. Murad Türbesi.
- x 13) III. Mehmet (1595-1603) Ayasofya'da III. Mehmet Türbesi.
- x 14) I. Ahmet (1603-1617) Sultanahmet'te I. Ahmet Türbesi.
- x 15) I. Mustafa (1617, 1622-1623) Ayasofya'da I. Mustafa Türbesi.
- 16) II. Osman (1623-1640) Sultanahmet'te I. Ahmet Türbesi.
- 17) IV. Murat (1623-1640) Sultanahmet'te I. Ahmet Türbesi.
- 18) İbrahim (Deli) (1640-1648) Ayasofya'da I. Muhtafa Türbesi.
- 19) IV. Mehmet (Avcı) (1648-1687) İstanbul Bahçekapı'da Yeni Cami Türbesi (Turhan Sultan Türbesi).
- 20) II. Süleyman (1687-1691) Süleymaniye'de Kanunî Türbesi
- 21) II. Ahmet (1691-1695) Süleymaniye'de Kanunî Türbesi.
- 22) II. Mustafa (1695-1703) Süleymaniye'de Kanunî Türbesi.
- 23) III. Ahmet (1703-1730) Bahçekapı'da Yeni Cami Türbeleri.
- 24) I. Mahmut (1730-1754) Bahçekapı'da Yeni Cami Türbeleri.
- 25) III. Osman (1754-1757) Bahçekapı'da Yeni Cami Türbeleri.
- x 26) III. Mustafa (1757-1774) Lâleli'de Laleli Türbesi (III. Mustafa (Türbesi).
- 27) I. Abdulhamit (1774-1789) Bahçekapı'da Hamid-i Evvel Türbesi
- 28) III. Selim (1789-1808) Lâleli'de Lâleli Türbesi.
- 29) IV. Mustafa (1807--808) Bahçekapı'da Hamid-i evvel Türbesi.
- x 30) II. Mahmut (1808-1839) Çemberlitaş'da II. Mahmut Türbesi.
- x 31) Abdülmecit (1839-1861) Sultan Selim'de Abdülmecid Türbesi.
- 32) Abdulaziz (1861-1876) Çemberlitaş'ta II. Mahmut Türbesi.
- 33) V. Murat (1876) Bahçekapı'da Yeni Cami Türbeleri.
- 34) II. Abdülhamit (1876-1909) Çemberlitaş'ta II. Mahmut Türbesi.
- x 35) V. Mehmet (Reşat) (1909-1918) Eyyup'te Sultan Reşat Türbesi.
- 36) VI. Mehmet (Vahdettin) (1918-1922) San Remo'da vefat etmiş olup türbesi Şam'dadır.

Not: Osman Gazi'nin babası Ertuğrul Bey'in türbesi Söğüt kazasındadır. Son ha-life Abdülmecit Efendi'nin kabri Medine'dedir.

(x) işaretliler kendi namlarına inşa olunan türbelerde diğerleri ise bunlardan bi-rinde meftundurlar.